

केंद्र शासनाच्या किमान आधारभूत योजनेंतर्गत नाफेड व
एनसीसीएफ यांच्या मार्फत करण्यात येणाऱ्या हमीभाव
खरेदीतील खरेदी केंद्रांवर दक्षता पथक नेमण्याबाबत

महाराष्ट्र शासन
सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग
शासन निर्णय क्रमांक:- सपस-२०२५/प्र.क्र.२११/२४-स
मंत्रालय विस्तार, मुंबई -४०० ०३२
दिनांक :-२९ ऑक्टोबर, २०२५

शासन निर्णय:-

केंद्रीय कृषि व शेतकरी कल्याण मंत्रालयाने ऑक्टोबर, २०१८ मध्ये दिलेल्या मार्गदर्शक सुचनांनुसार Price Support Scheme (PSS) अंतर्गत किमान आधारभूत दराने राज्यात नाफेड व एनसीसीएफ या केंद्र शासनाच्या नोडल संस्थांच्यावतीने राज्य स्तरीय नोडल संस्थांच्या सहकार्याने कडधान्य व तेलबियांची खरेदी करण्यात येते. सदर खरेदी प्रक्रीया व्यवस्थित व सुरळीत होण्यासाठी तसेच खरेदीप्रक्रीयेमध्ये सुसूत्रता येण्यासाठी राज्यस्तरिय नोडल संस्था व त्यांच्या अंतर्गत कार्यरत खरेदीकेंद्रे यांच्यात समन्वय/नियंत्रण राखणे आवश्यक आहे. त्याचप्रमाणे सदर योजना राबविताना प्राप्त होणाऱ्या तक्रारींची चौकशी करुन त्यासंदर्भात योग्य ती उपाययोजना करणे आवश्यक आहे.

सदर कडधान्य व तेलबिया खरेदी प्रक्रियादरम्यान अनियमितता किंवा गैरव्यवस्थापन टाळण्याच्या दृष्टीने तसेच शासनाचे सदर खरेदी केंद्रावर प्रत्यक्ष नियंत्रण ठेवण्यासाठी राज्यस्तरीय, जिल्हास्तरीय व तालुका स्तरीय दक्षता पथक नियुक्त करण्यात येत आहे:-

जिल्हास्तरीय दक्षता पथक	तालुकास्तरीय दक्षता पथक
संबंधीत जिल्ह्याचे -	संबंधीत तालुक्याचे-
अप्पर उपजिल्हाधिकारी - अध्यक्ष	तहसिलदार- अध्यक्ष
जिल्हा कृषी अधिकारी (ADO) - सदस्य	तालुका कृषी अधिकारी-सदस्य
स्थानिक वरिष्ठ पोलीस अधिकारी (SP यांचे प्रतिनिधी) -सदस्य	स्थानिक वरिष्ठ पोलीस अधिकारी यांचे प्रतिनिधी-सदस्य
जिल्हा उपनिबंधक - सदस्य सचिव	सहाय्यक निबंधक-सदस्य सचिव.

उपरोक्त दक्षता पथकातील अध्यक्ष व सदस्यांच्या नामनिर्देशन संबंधित जिल्ह्याचे जिल्हाधिकारी यांनी करावे.

०२. खरेदी केंद्रावर व गोदामावर तपासवयाची सुची/ दक्षता पथकाची कार्यकक्षा खालीलप्रमाणे असेल:-

अ. खरेदी केंद्रावर तपासणी करावयाच्या बाबी-

- I. खरेदी केंद्राकडे आवश्यक मुलभूत साधन सामुग्री - ज्यामध्ये, मॉयश्वर मिटर, चाळणी, ताडपत्री, संगणक, स्कॅनर असलेला स्मार्ट फोन, इलेक्ट्रॉनिक वजन काटा, प्रशिक्षित कर्मचारी वर्ग इ. यांचा समावेश असेल.
- II. खरेदी केंद्रापर्यंत जाण्याकरीता रस्ते, तात्पुरतरता शेतमाल साठवण्याकरीता व्यवस्था, पानपोई, इ. सुविधांची उपलब्धता.
- III. शेतमाल खरेदी करण्यापूर्वी खरेदी केंद्राने नोंदणी करतांना घेतलेले ऑनलाईन ७/१२ उतान्यानुसार व प्रत्यक्ष गाव नंबर १२ नुसार असलेल्या पीकपाहणीनुसार नोंदणी.
- IV. संस्थेकडे PoS मशिनची उपलब्धता तसेच सर्व शेतकऱ्यांची नोंदणी ही PoS मशिनद्वारे करण्यात आली आहे याबाबतची पडताळणी करणे.
- V. खरेदी केंद्रावर प्रशिक्षित व कृषी विषयाशी निगडीत कमीत कमी B.Sc अॅग्री किंवा तत्सम शैक्षणिक पात्रता असलेल्या ग्रेडरची नियुक्ती केली आहे याबाबतची पडताळणी करणे.
- VI. शेतकरी नोंदणी, scheduling (SMS) खरेदी व खरेदी प्रलंबित असलेल्या शेतकऱ्यांची खालील नमुण्यात माहिती घेणे.

अ.क्र.	एकुण नोंदणी झालेली शेतकरी संख्या	Scheduling (SMS)		Scheduling (SMS) पैकी		एकुण खरेदी प्रलंबित असलेले शेतकरी संख्या
		केलेले शेतकरी संख्या	प्रलंबित शेतकरी संख्या	खरेदी झालेले शेतकरी संख्या	प्रलंबित शेतकरी संख्या	
१	२	३	४ (२-३)	५	६ (३-५)	७ (४+६)
१						

- VII. शेतकऱ्यांनी विक्री केलेल्या शेतमालाची ऑनलाईन पावती संबंधीत शेतकऱ्यांना देण्यात आलेल्या आहेत याची तपासणी करणे.
- VIII. शेतकरी चुकारे अदा करण्याकरीता कालावधी निश्चित करणे.
- IX. खरेदी करण्यात येणारा शेतमाल केंद्र शासनाने निश्चित केलेल्या मानकानुसार (FAQ norms) खरेदी करण्यात आली असल्याबाबत पडताळणी करणे. तसेच, Non-faq दर्जाचा माल किती शेतकऱ्यांचा नाकारण्यात आला, त्याबाबतची खरेदी केंद्राने जतन केलेल्या रजिस्टरवरून माहिती घेणे व त्यानुषंगाने कार्यवाही करणे.
- X. खरेदी करण्यात आलेल्या शेतमालाची दैनंदिन लॉट एन्ट्री एन.ई.एम.एल.च्या पोर्टलवर करण्यात आली असल्याची तपासणी करणे.
- XI. गोदामात पाठविलेला शेतमाल वखार महामंडळाने दिलेल्या नियोजनानुसार (Mapping नुसार) QR कोट लावून पाठविण्यात आला आहे याची तपासणी करणे.
- XII. खरेदी केंद्र तपासणी वेळी उपस्थित शेतकरी, स्थानिक प्रतिनिधी अथवा इतर कोणी खरेदीबाबत केलेल्या तक्रारीची माहिती घेणे व त्यानुषंगाने कार्यवाही करणे.

आ. गोदामावर तपासणी करावयाच्या बाबी :-

- I. खरेदी केंद्राकडून गोदामावर आलेला शेतमाल साधारणतः ग्रेडरकडून किती वेळात तपासणी करून साठवणुक करण्यात येतो.
- II. मॅपींग करण्यात आलेले गोदाम खरेदी केंद्रापासून ५० किमी पर्यंतच्या मर्यादेत असल्याबाबत तपासणी करणे.

- III. खरेदी केंद्राकडुन साठवणुकीसाठी आलेला शेतमाल FAQ दर्जाचा नसल्यास त्याचे प्रमाण, कारणे व त्याबाबतची केलेली कार्यवाही खालील नमुण्यात घेण्यात यावी व तदनंतर पुढील कार्यवाही करावी.

अ.क्र.	खरेदी केंद्राचे नांव	गोदामात आलेला शेतमाल		नाकारण्यात आलेला शेतमाल		नाकारण्यात आलेल्या शेतमालाची कारणे	त्यावर केलेली कार्यवाही
		क्विंटल	एकुण बॅग	क्विंटल	एकुण बॅग		
१							
२							

- IV. साठवणुक केलेल्या शेतमालाची मुळ वखार पावती किती वेळेत खरेदी केंद्रास अदा करण्यात येते याची तपासणी करणे.
- V. साठवणुकीच्या ठिकाणी वजन काटा उपलब्ध असल्याबाबत तपासणी करणे. नसल्यास, अतिरीक्त अंतराबाबत केलेली उपाय योजना.
- VI. गोदाम स्तरावर असलेल्या त्रुटींमुळे शेतमाल साठवणुक करण्यास विलंब होत असल्यास विलंब आकार खरेदी केंद्रास भरावा लागतो काय याची तपासणी करणे.
- VII. शेतमाल घेवुन गोदामाच्या आवारात ट्रक पोहोचल्यावर साधारणतः किती वेळाने खाली करुन ट्रक बाहेर पडतो याची तपासणी करणे.
- VIII. शेतमाल गोदाम साठवणुकीवेळी उपस्थित शेतकरी, स्थानिक प्रतिनिधी अथवा इतर कोणी शेतमाल साठवणुकीबाबत तक्रारी केलेल्या असल्यास त्यावर केलेली कार्यवाहीची तपासणी करणे.
- इ. दक्षता समितीने तपासणीत आढळलेली विसंगती आपल्या अभिप्रायासह सादर करणे आवश्यक असेल. तसेच, उपरोक्त नमूद प्रमाणे अचानक/नियमित तपासणी केल्यानंतर त्याबाबतचा अहवाल संबंधित जिल्ह्याचे जिल्हाधिकारी यांच्या मार्फत शासनास सादर करावा.
- ई. **दक्षता पथकाचा कालावधी-** दक्षता पथकाचा कालावधी हा प्रत्येक हंगामाच्या खरेदी कालावधी दरम्यान स्थायी असेल.
- उ. **दक्षता पथकास लागणारा अनुषंगिक खर्च:-** जिल्हा व तालुकास्तरावरील दक्षता पथकास पहाणी दौऱ्यादरम्यान होणारा खर्च मर्यादित असावा व सदर खर्च जिल्हाधिकारी यांच्या स्वनिधीतून करतील.

०३. तसेच, उपरोक्त जिल्हा व तालुका स्तरीय दक्षता पथक व्यतिरीक्त राज्यस्तरीय दक्षता पथक खालीलप्रमाणे असेल,

राज्यस्तरीय दक्षता पथक	
अधिकारी	पद
अध्यक्ष तथा व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळ, पुणे	अध्यक्ष
सह सचिव (पणन), सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग, मंत्रालय, मुंबई	सदस्य
पणन संचालक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे	सदस्य
उप महाव्यवस्थापक, महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळ, पुणे	सदस्य सचिव

अ. राज्यस्तरीय दक्षता पथकाची कार्यकक्षा खालीलप्रमाणे प्रस्तावित करण्यात येत आहे:-

- i. जिल्हा व तालुका स्तरीय पथकांचे वेळोवेळी अहवाल तपासणे
- ii. विविध खरेदी केंद्रांची पडताळणी करणे
- iii. शासनाला पाहणी अहवाल सादर करणे
- iv. ज्या खरेदी केंद्रांवर अनियमितता/ गैरप्रकार आढळून आली अशा प्रकरणांची शासनाकडे कारवाईसाठी शिफासर करणे
- v. तसेच, दक्षता पथकाला आवश्यक वाटतील अशा शिफासशी शासनास करणे

ब. दक्षता पथकाचा कालावधी- राज्यस्तरीय दक्षता पथकाचा कालावधी हा प्रत्येक हंगामाच्या खरेदी कालावधी दरम्यान स्थायी असेल.

क. दक्षता पथकास लागणारा अनुषंगिक खर्च:- दक्षता पथकास पहाणी दौऱ्यादरम्यान होणारा खर्च मर्यादित असावा व सदर खर्च अध्यक्ष तथा व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळ, पुणे यांच्या स्वनिधीतून करतील.

४. उपरोक्त प्रमाणे निश्चित करण्यात आलेल्या कार्यप्रणाली नुसार दक्षता पथकाने वेळोवेळी जिल्हाधिकारी यांच्यामार्फत अहवाल शासनास सादर करण्याची दक्षता घ्यावी.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक संकेतांक २०२५१०२९१५३१५२४६०२ असा आहे. हा शासन निर्णय डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(अनिरुद्ध सू. देशपांडे)
कक्ष अधिकारी, महाराष्ट्र शासन

प्रत :-

- १) मा.मंत्री(पणन) यांचे खाजगी सचिव
- २) प्रधान सचिव (सहकार व पणन), सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ३) अध्यक्ष तथा व्यवस्थापकीय संचालक , महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळ, पुणे
- ४) व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य सहकारी पणन महासंघ, मुंबई
- ५) पणन संचालक, पुणे
- ६) कार्यकारी संचालक, महाराष्ट्र राज्य कृषि पणन मंडळ, पुणे
- ७) सर्व संबंधित जिल्हाधिकारी/ जिल्ह्याचे अप्पर उपजिल्हाधिकारी/ जिल्हा कृषी अधिकारी (ADO)/ जिल्हा उपनिबंधक /
- ८) सर्व संबंधित तहसीलदार/ तालुका कृषी अधिकारी/ सहायक निबंधक/
- ९) कार्यकारी संचालक, विदर्भ सहकारी पणन महासंघ, नागपूर
- १०) व्यवस्थापकीय संचालक, नाफेड, नाशिक
- ११) व्यवस्थापकीय संचालक, एनसीसीएफ, नाशिक